

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Розвиток юридичної науки на сучасному етапі

Частина I

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

7 грудня 2007 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2007**

Розвиток юридичної науки на сучасному етапі: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції.-Тернопіль, 2007.

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюдненні на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 80979074970
E-mail: confer@ua.fm

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

ПОЛІТИЧНОГО ВІДЧУЖЕННЯ (ДЕЯКІ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)

Автухов Костянтин Анатолійович

студент Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого

Під політичним відчуженням розуміється процес і результат перетворення держави, що виникла в результаті людської діяльності, в щось не залежне від суспільства, чуже суспільству і пануюче над ним. Політичне відчуження має різні форми і ступені, аж до перетворення відносної самостійності держави (при певних станах суспільства) на самостійність абсолютну, що веде до встановлення авторитарного або тоталітарного режиму, за яким сама держава стає економічно і політично господарюючим суб'єктом. [1, 351]

Держава як централізована ієрархія посадових осіб, апарат управління і примусу, виступає як відокремлена від інших соціальних груп сила, монополюючи володіння правом прийняття загальнообов'язкових рішень і примусу до їх виконання, вона прагне господарювання над суспільством і нерідко досягає успіху.

Проблема політичного відчуження як така була зазначена ще в працях Руссо, Гегеля і інших мислителів. Але прагнення практично подолати політичне відчуження було властиве ряду передових політичних мислителів ще на ранніх етапах історії.

Це прагнення мало різні форми і ступені виразу. У найбільш послідовному вигляді протест проти політичного відчуження виражений ідеєю відмирання держави, відпадання потреби в політичній владі, заміни управління людьми управлінням речами і виробничими процесами. Ідея суспільства без влади і підпорядкування не раз висловлювалася на всіх етапах історії політичних і правових ученні. Вона містилася в стародавніх міфах і оповідях, в творах філософів, в ідеології ряду релігійних рухів, в творах деяких соціалістів Її своєрідною модифікацією є анархізм, анархо-синдикалізм і ідея "відмирання держави", властива марксизму і деяким іншим теоріям. [2]

Більш поширені демократичні теорії підпорядкування держави народу. В цих теоріях у взаємовідносинах між державою та громадським суспільством, при формуванні правової державності, провідну роль відіграє громадянське суспільство; обґрунтовуються різні форми самоврядування, безпосередня і представницька демократія, виборність і

відповідальність посадових осіб, всебічна реалізація прав і свобод людини. Головна вимога демократичних теорій - підпорядкування державної влади суспільству, вироблення і здійснення політики безпосередньо народом і через залежних від народу посадових осіб. Демократичні теорії виникли ще в Стародавньому світі; особливий розвиток вони отримали в Новий і Новітній час.

Поряд з демократичними теоріями і нерідко у поєднанні з ними розвивалися ідеї підпорядкування держави праву. Суть цих ідей полягала в тому, що людьми повинні управляти не держава, а рівний для всіх закон. Політичне відчуження в таких теоріях долалося лише частково, оскільки держава залишалася зовнішньою для суспільства силою, хоча і підпорядкованою закону. В процесі розвитку ідей підпорядкування держави праву виникли ліберальні теорії, що поставили проблему прав людини, не залежних від державної влади, а також що розробили систему гарантій, що захищають ці права і суспільство в цілому від довільних дій держави. [2]

Ідея громадського порядку, заснованого більш на законі, ніж на розпорядженнях посадових осіб і рішеннях державних органів, теж виникла ще в Стародавньому світі. Проблеми прав людини і законності набули великого поширення і отримали якісно новий зміст в період буржуазних революцій, що стало початком заміни станового ладу громадянським суспільством, заснованим на правовій рівності людей.

Література:

1. Общая теория государства и права. Том 1 Теория государства. Под редакцией М.Н. Марченко – М.: Зерцало, 1998 г.
2. История политических и правовых учений. Учебник / Под ред. О.Э. Лейста. –//feelosophy.narod.ru/leist/L0.html

“УЛОЖЕННАЯ КОМИССИЯ” В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕФОРМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (ДРУГА ПОЛ. ХVІІІ СТ.)

Грубінко Андрій Васильович

кандидат історичних наук, кафедра теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Бураковський В.

студент юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Історична постать Катерини II традиційно викликає неоднозначне сприйняття в українському суспільстві, зумовлене насамперед різною оцінкою її діяльності, спрямованої на посилення російського абсолютизму шляхом остаточної ліквідації українських державницьких інституцій у формі Гетьманщини та Запорізької січі. Однак метою цієї наукової розвідки стане не національно-територіальна політика монархічного режиму Російської імперії у другій половині XVIII ст., а розгляд теоретичних засад та аналіз спроб реалізації конкретних кроків імператорської влади з упорядкування державно-правового життя країни на прикладі діяльності представницького органу “Уложенной комиссии”.

При підготовці статті використано матеріали і праці провідних російських вчених-істориків та правознавців, що займаються проблемами історії держави і права Росії XVIII ст. (А. Сахаров, П. Борзаковський, І. Заїчкін, І. Почкар'єв, П. Краснов, Т. Лабутіна, А. Орлов та ін.). Особливу увагу привертають праці зарубіжних вчених Ф. Дворніка і Дж. Хоскінга та їх сторонній погляд на особливості історичного розвитку державного ладу і соціальної організації Російської імперії у зазначений період.

Першим правителем, який намагався продовжувати роботу Петра I зі створення в Росії ефективних органів управління величезною імперією, була Катерина II, яка зійшла на престол у повній відповідності з модою свого часу – у результаті дворцевого перевороту, спрямованого проти її чоловіка Петра III. Катерина усвідомлювала уразливість державного устрою Росії. Будучи високоосвіченою, вона дійшла висновку, що для блага держави необхідно прийняти розумні закони і заснувати хороші інститути. Правда за уявленням Катерини II ці закони дещо відрізнялися від тих, про які вона читала в книгах провідних західноєвропейських просвітників [4, 313].

XVIII ст. – період панування просвітницької ідеології. Французькі мислителі М.Ф. Вольтер, Ш.Л. Монтеск'є, Д. Дідро, Ж.Ж. Руссо, Ч. Беккарія сформулювали основні положення просвітницької концепції суспільного розвитку. Одним із шляхів досягнення свободи, рівності і братерства філософи вбачали у діяльності освічених монархів – “мудреців на троні”, які, користуючись своєю владою, мають допомогти справі просвітництва в суспільстві і встановлення справедливості [7, 173].

Уявлення про державу як про головний інструмент досягнення суспільного блага панувало в умах людей того часу. Теорія поділу законодавчої, виконавчої і судової влади могла, на думку просвітників, забезпечити ідеальний суспільний устрій. Саме такий ідеал сповідував Ш.Л. Монтеск'є, чії праці були настільними книгами Катерини II.

Втім існувала одна ключова особливість – теоретики Просвітництва, праці яких вивчала Катерина II, жили в країнах з давно сформованими

суспільно-політичними інститутами, а їх законні права потребували підтвердження ліберальною теорією в умовах наростаючої загрози зі сторони абсолютної монархії. В Росії ж закони і проміжні інститути суспільного представництва на середину XVIII ст. були ще надто слабкі, могли виконувати хіба що роль пасивних виконавців урядової волі, не говорячи про можливість спротиву. Отже, зміцнення законів і державних інститутів означало насамперед посилення монархії. Саме таку мету поставила перед собою Катерина II.

Досягнення цієї мети для імператриці мало вагоме персональне значення, адже Катерина II, як зазначалося, займала трон без достатніх законних підстав і гостро потребувала прихильників серед широких суспільних верств [1, 135]. Найкращим способом залучення прихильників було формування представницьких інститутів, які змогли б протидіяти планам все ще сильних і впливових придворних клік, а також створення законів, які були б прийняті суспільством.

Одним із перших вагомих кроків на цьому шляху стало скликання у 1767 р. в Москві “Уложенной комиссии” для формування нового зводу законів Російської імперії. Зазначимо, що ще у 1754 р. головний радник імператриці Єлизавети II. Шувалов скликав “Уложенную комиссию” з метою впорядкування законодавчого спадку Петра I та його узгодження із Соборним уложенням 1649 р. Ця комісія мала намір вивчити стан законів і дати рекомендації в чотирьох напрямках: 1) права підданих відповідно до їх становища; 2) судові структури і процес; 3) майнове і договірне право; 4) штрафи і покарання [8, 112]. Комісія завершила роботу з трьох останніх питань і представила рекомендації Єлизаветі, які з незрозумілих причин не були реалізовані. Саму комісію незабаром розпустили.

Невідомо, чи вивчала Катерина II матеріали комісії Шувалова, проте коли в 1767 р. вона розпочала власну роботу з кодифікування, сформульовані принципи виявилися дуже близькими до висновків попередників. Було скликано комісію з тією ж назвою, а сама імператриця склала “Наказ”, тобто перелік принципів, що відображали її погляд на політичну і правову структуру, бажану для Росії. Цитуючи християнський принцип доброти до ближніх, оголошувалося, що “желание каждого достойного члена общества – видеть свою страну поднявшейся до высшей степени процветания, славы, счастья и мира... чтобы каждый из сограждан был защищен законом, который, не нанося вреда, защищал бы его от любого покушения на его благосостояние” [1, 112].

В роботі комісії брали участь 572 депутати, які обиралися на місцях від різних станів: дворян (бл. 45% депутатів), міщан, державних службовців, державних селян, козаків, однодворців і неросійських народів [7, 175]. Відзначимо відсутність серед них кріпосних селян і духовенства.

Можна, звичайно, доводити, що кріпосних селян (більше половини населення країни) представляли їх господарі-дворяни, але відсутність духовенства могла означати лише те, що Катерина II не вважала його членом світського суспільства.

Мета Катерини II полягала в тому, щоб скласти кодекс законів відповідно до положень “Наказу”, який був фактично теоретичним обґрунтуванням політики “освіченого абсолютизму” та майже на три чверті складався із цитат праць просвітників. Верховна влада, йшлося в документі, має бути лише самодержавною. Це пояснювалося твердженням, що “лучше повиноваться законам под одним господином, нежели угождать многим” [7, 113]. Депутати ж за пропозицією самої імператриці представили в комісію близько 1600 проектів наказів, прохань і скарг, поданих виборцями. Тому, коли в липні 1767 р. “Уложенная комиссия” зібралася вперше, стала зрозумілою неможливість прийти до конкретних загальних думок.

Основною проблемою роботи комісії стало те, що кожен стан концентрувався на власних інтересах, не сприймаючи ширшого творчого погляду на державне управління, висловленого государинею. Дворяни хотіли обмежити доступ у свій стан, укріпити право власності, монополію на вищі посади. Купці просили монополію на торгівлю в містах і права на володіння кріпосними. Селяни просили полегшити податковий тягар та безземелля [4, 317]. Лише незначна кількість депутатів проявили розуміння мети, визначеної перед ними імператрицею. Однак і вони в більшості своїй вважали, що структура держави повинна залишитися незмінною – всі зусилля були направлені на те, щоб одержати бажане в рамках існуючої системи, а не на вироблення рекомендацій з докорінного оновлення правової бази.

Значну частину відведеного часу комісія працювала в 19 підкомітетах, які виконали корисну роботу, узагальнивши існуючі закони і склавши проекти нових. Однак наприкінці 1768 р. почалася російсько-турецька війна і сесії перестали скликатися, адже багато депутатів перебували на службі в армії. Проте деякі підкомітети продовжували роботу ще рік і навіть два, а окремі завершили її, створивши готові проекти в окремих галузях законодавства. Головна мета – формування нового уложення – не була досягнена. Хоча “Уложенная комиссия” припинила існування, розроблені проекти не були забуті. Згодом матеріали увійшли до “Опису Російської імперії”, опублікованого у 1783 р. Протягом подальших п’ятдесяти років (до законодавчої роботи М. Сперанського) цей документ замінював Російській імперії кодекс законів.

За оцінками істориків дійсна причина припинення роботи комісії полягала у тому, що її ініціатор Катерина II була розчарована [8, 114]. Члени комісії проявили відсутність розуміння потреб суспільства в цілому

і виявилися не готові накласти на себе обмеження заради загального блага. Імператриця вирішила, що перш ніж затверджувати загальні інтереси, потрібно укріпити роз'єднане суспільство, заснувавши інститути, що дають громадянам можливість працювати спільно, хоча б в межах станів і соціальних груп. По суті Катерина II спробувала створити громадські інститути, які раніше знаходилися в зародковому стані або взагалі були відсутні. Думаючи про це вона немало потрудилася, прагнучи об'єднати розрізнене суспільство і закласти основи того, що називала "громадянським суспільством".

Подібно до Петра I Катерина II вважала, що монарх повинен створювати закони, але на відміну від нього, під впливом насамперед ідей європейських просвітників, стверджувала, що монарх зобов'язаний сам підкорятися існуючим законам, наглядаючи за загальним процесом управління, але не втручаючись в нього, роблячи це лише у разі крайньої необхідності [5, 287]. На формування таких поглядів імператриці значною мірою вплинула книга Блекстоуна "Коментар до законів", який бачив гарантію законності не стільки в представницьких інститутах, скільки в розумних законах, підкріплених сильною і стабільною владою. Катерина чимало зробила для розвитку юридичної науки в Росії, піклуючись, щоб закон і адміністративна практика стали регулярним і стабільним, постійним чинником, на який громадяни могли б зважати у повсякденній діяльності.

З цією ж метою Катерина підсилила роль Сенату як органу, що наглядає за управлінням і законністю, хоча не пішла при цьому на те, щоб перетворити Сенат у "сховище закону" за зразком французького Парламенту. Ще важливіше значення мало зміцнення місцевого управління. Вищі адміністративні посади посідали дворяни, що, на думку Катерини II, гарантувало непідкупність і компетентність. З метою зміцнення станової гордості і корпоративної єдності дворянам дарувано "Жалувану грамоту", що звільнила їх від тілесних покарань і надала право створювати місцеві збори на губернському і повітовому рівнях.

У той же час імператриця побоюлася здійснювати будь-які рішучі кроки щодо покращення становища селян, призупинивши розроблений її канцелярією проект закону про надання сільським общинам (т. зв. державні селяни) корпоративного статусу, забезпечення прав власності і можливість захисту в суді [3, 315]. Імовірно імператрицю зупинила думка, що подібна міра може викликати небезпечні надії у кріпосних селян. Потенційно це дуже важливо, адже Катерина II могла б стати першим російським монархом, що визнав за селянами повне право власності. В цілому "Жалувані грамоти" відображають її версію суспільства, керованого законом, за межами якого опинилися державні (не кажучи про кріпосних) селяни, що фактично затьмарює негативним резонансом усі

спроби реформування держави. Погоджуємося з думкою Ф. Дворніка, що незважаючи на спробу створення дорадчого органу, обраного з усіх верств населення, “її законотворчість майже нічого не зробила для полегшення життя кріпаків, мало що – для городян, але майже все – для дворянства, яке дістало підтвердження свого становища привілейованого класу” [2, 480].

Отже, можемо зробити висновок, що з роботи такого масштабного і досить представницького органу, яким стала “Уложенная комиссия”, правлячі кола Росії, насамперед імператриця, змогли сформулювати достатньо повне уявлення про становище різних груп населення країни. “Наказ” Катерини II і матеріали комісії багато в чому визначили подальшу законодавчу практику в Російській імперії. Саме сприйняття діяльності цього тимчасового законотворчого органу в літературі є неоднозначним. Напевно не можна з одного боку називати “Уложенную комиссию” “фарсом, розіграним Катериною II”, так само, як і “початком російського парламентаризму” [7, 177]. Як уже зазначалося, у своїй політиці Катерина II намагалася реалізувати теоретичні засади Просвітництва, зокрема елементи ідеї поділу влади, свободи і справедливості. Одночасно вона не могла піти проти дворянства та кріпосного права – фундаментальної основи всієї побудови та сутності організації тодішньої держави в Росії. В цьому виявилася головна суперечність її політики. Однак сам факт скликання депутатів, постановка нових для Росії питань, ініційованих правителем країни, засвідчує зміни у самому суспільстві Росії. Зазначений представницький орган був продуктом свого часу та виконував серед іншого суто утилітарне завдання центральної влади – розширити соціальну базу її легітимації та зменшити рівень соціальної напруги в державі.

В конкретних умовах Росії другої половини XVIII ст. імператорським двором було здійснено спробу модернізації країни, що вилилася у намагання побудувати законну самодержавну монархію, оновити її з урахуванням нових історичних реалій, а не вводити конституційний демократичний лад, як цього прагнули просвітники. Розуміння монархами рівності і свободи як основи суспільного устрою і правопорядку спонукало до перегляду правових норм, уточнення, систематизації та доповнення наявних продуктів законотворення у різних сферах. Однак ці процеси на той час не йшли далі від закріплення прав і привілеїв кожного стану (насамперед дворянства) в рамках самодержавної монархії, спираючись на тодішній рівень знань про природу і суспільство та самий ступінь розвитку останнього в Росії.

Література:

1. Борзаковский П. Императрица Екатерина Вторая Великая. – М., 1991. – 378 с.

2. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. – Дух і Літера, 2000. – 528 с.
3. Заичкин И.А., Почкаев И.Н. Русская история от Екатерины Великой до Александра II. – М., 1994. – 480 с.
4. История человечества. Том VIII. Россия / Под ред. А.Н. Сахарова. – М.: “ИД Магистр-Пресс”, 2003.
5. Краснов П. Екатерина Великая. – М.: Раритет, 1996. – 380 с.
6. Лабутина Т. Была ли Екатерина II англофилом? (К вопросу о “вестернизации” политической элиты России) // Вопросы истории. – 2003. – № 9. – С. 38-54.
7. Орлов А.С., Георгиев В.А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т.А. История России с древнейших времен до наших дней. Учебник. – М.: “Проспект”, 1999. – 544 с.
8. Хоскинг Дж. Россия: народ и империя (1552–1917) / Пер. с англ. С.Н. Самуйлова. – Смоленск: “Русич”, 2000. – 512 с.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Борова Юлія Володимирівна

здобувач кафедри конституційного та трудового права Запорізького національного університету

Історичний досвід свідчить про те, що універсальним показником стану суспільства є стан правосуддя в країні. Вважати, що саме по собі законодавство (яким би досконалим воно не було) здатне гарантувати нам правову і демократичну державу - це небезпечна правова ілюзія. Якщо судова система в кризі, то в кризі й усе суспільство, тому що ефективна судова система є засобом забезпечення суспільного порядку, який є джерелом суспільного добробуту [1, 2, 3]. Будь-які реформи, якщо ми покладаємо на них надії, зводяться нанівець, якщо в суспільстві не існує правосуддя, здатного забезпечити правопорядок. Як показує історичний розвиток, стан судової системи, її демократичність, об'єктивність рішень по справам напряму, залежать від наявності державності. Реформи приносять протилежні очікуваним результати тоді, коли суди стають знаряддям зловживань. А це - найнебезпечніше знаряддя.

На сучасному етапі відбувається пошук місця судової системи в контексті загальної державно-правової реформи, в державі та суспільстві відбувається досить гостра дискусія про практичне оновлення судової системи.

Саме тому, актуальність теоретичних і практичних питань, пов'язаних з необхідністю подальшого розвитку та вдосконалення судової системи України є беззаперечною. Так, концептуальні засади, напрями й тенденції еволюції судової влади стали об'єктом дослідження таких вчених, практичних фахівців, суддів як: В. Маляренко, О. Костенко, С. Ківалов, В. Онопенко, М. Оніщук, М. Орзих, В. Тертишник та багатьох інших. Сучасні вітчизняні вчені та судді одностайні в тому, що на сьогоднішній день існує нагальна потреба ефективного реформування всіх ланок судової системи України, відмінність поглядів полягає в обранні певного методу такого реформування [4, 5]. Створення доведеної моделі судової системи досить складний, поступовий та тривалий процес, що потребує мобілізації багатьох ресурсів суспільства.

Дискусія і робота над оптимізацією судової системи проводиться постійно разом зі зміною та розвитком суспільних відносин, які висувають нові вимоги щодо судової системи відповідно до реалій часу.

Кількість нарікань на судову систему свідчить про недоліки, отже, вона не є досконалою і оптимальною, відтак, - потребує реформування.

Однією з нагальних проблем є перевантаження судів. Так, в Постанові розширеного спільного засідання Президії Верховного Суду України, президії Ради суддів України та колегії Державної судової адміністрації України від 16.03.2007 № 3 р. зазначено, що діяльність судів була направлена на реалізацію конституційних гарантій забезпечення захисту прав і свобод громадян, зміцнення судової влади, підвищення її авторитету. У 2006 р. суди загальної юрисдикції в першій інстанції розглянули 7,4 млн. справ та матеріалів (що у 2,4 разів, ніж у 2001 р.), зокрема: цивільних справ та матеріалів 1,5 млн., кримінальних - 529,6 тис, господарських (без адміністративних) - 218,4 тис, адміністративних - 229,2 тис, справ про адміністративні правопорушення - 4,93 млн. Надходження на розгляд судів великої кількості справ та матеріалів значно збільшило навантаження на суддів, передусім, місцевих судів. Середня кількість справ, що надходять до судді місцевого суду щомісяця, збільшилася зі 118 у 2005 р. до 138 у 2006 р., а в окремих судах - понад 250 справ.

Перевантаження місцевих судів пов'язане значною мірою з віднесенням до їхньої компетенції розгляду адміністративних справ про порушення Правил дорожнього руху, які раніше розглядалися органами міліції. З року в рік кількість таких справ у судах постійно збільшується." Якщо у 2001 р. судами було розглянуто 770 тис. таких справ, то у 2006 р. - 4,85 млн., що у 5,3 рази більше.

Крім того, до перевантаження судів призвела велика кількість вакантних посад суддів загальних і господарських місцевих та апеляційних судів (крім адміністративних).

Верховний Суд України у 2006 р., як і в попередні роки, здійснював свої повноваження в умовах надмірного навантаження. У середньому щомісяця на сфері кримінального судочинства, зокрема потерпілого, цивільного позивача та відповідача, переглянути інститут відшкодування заподіяної злочином шкоди, приділити особливу увагу гарантіям реалізації конституційного права на захист від пред'явленого обвинувачення та надання правової допомоги. Згідно з положеннями Конституції в Україні передбачається запровадження суду присяжних, які повинні користуватися рівними з професійним суддею правами і разом з ним приймати рішення у справі. Потребують також наповнення, конкретним змістом конституційні принципи змагальності сторін, застосування апеляційного та касаційного перегляду рішень судів першої інстанції.

Таким чином, головною метою реформи є створення науково обґрунтованої системи правосуддя в Україні. А завданнями є визначення шляхів удосконалення законодавства у цій сфері, усунення негативних

тенденцій, що сталися внаслідок непослідовності у здійсненні попередньої судової реформи, забезпечення доступного та справедливого судочинства, прозорості в діяльності судів, оптимізації системи судів загальної юрисдикції, посилення гарантій незалежності судів, якісне підвищення фахового рівня суддівського корпусу, підвищення статусу суддів у суспільстві тощо.

Безумовно, що необхідність змін, спрямованих на збільшення довіри суспільства до судової системи, - це мотивоване завдання нинішнього етапу судово-реформаторського руху в Україні. Реформування судової системи не повинне стати просто структурною реформою, необхідним акцентом реформування мусить стати суспільне розуміння суті проблем. Виховання в суспільстві праворозуміння й чітке застосування норм уже існуючого законодавства - це першооснова якісних змін.

Література:

1. Зейкан Я. Проблеми судово-правової реформи // Дзеркало тижня. – 2007. – №25(654). – С. 4.
2. Костенко О. Актуальні проблеми реформування судової системи України // Юридичний журнал – 2007. – №6(60). – С. 77-79.
3. Притика Д. Проблеми вдосконалення судової системи // Голос України. – 2007. – №63. – С. 3.
4. Шицький І. Про окремі проблеми судової реформи // Судоустрій і судочинство в Україні. – 2007. – №2. – С. 3-11.
5. Ладниченко В. Гуманістичні цінності в організації судової влади // Юридична Україна. – 2007. – №2. – С.4-9.

МІЖНАРОДНЕ ВОДНЕ ПРАВО ЧИ ПИТАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ВОДОТОКІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Мельник Оксана Зіновіївна

юрисконсульт ТзОВ "Консалтингова група "Legis"

1. Якщо в англomовному сегменті мережі інтернет задати для пошуку такі ключові слова як «international water law (міжнародне водне право)», то результати будуть доволі вражаючими. Водночас наука міжнародного права поки досить обережно ставиться до визнання існування нового інституту чи, тим більше, нової галузі міжнародного права.

Західні джерела вже доволі давно користуються поняттям «міжнародне водне право», розуміючи під ним структурований комплекс норм міжнародного права, які направлені на регулювання питань навігаційного (несудноплавного) використання та охорони

міжнародних водотоків, водних ресурсів, які перетинають кордони двох або більше держав.

Вітчизняна наука міжнародного права є більш поміркованою щодо статусу нормативного комплексу, покликаного забезпечувати регулювання проблем транскордонних водотоків, тому більшість вчених сприймає такий комплекс норм як складову такої галузі міжнародного права як міжнародне право навколишнього середовища [1, С.191-192]. Хоча зустрічаються винятки. Так, наприклад, В.А.Василенко ще у 1988 році говорив про необхідність кодифікації та прогресивного розвитку багатьох існуючих галузей міжнародного права, зокрема, міжнародного річкового права [2, С.222].

2. Практично вперше розгляд питання ненавігаційного використання міжнародних водотоків було ініційовано Інститутом міжнародного права, в результаті цього 20 квітня 1911 року у Мадриді було прийнято відповідну декларацію «Міжнародне регулювання використання міжнародних водотоків для цілей інших, ніж навігація». З того часу в рамках міжнародних неурядових організацій, таких як Інститут міжнародного права чи Асоціація міжнародного права, було розроблено та затверджено ряд резолюцій, декларацій, принципів та правил рекомендаційного характеру, найвідомішими з яких стали Хельсинські правила про використання транскордонних водних ресурсів 1966 року. У 1997 році, в результаті більш як 20-річної роботи Комісії міжнародного права, було прийнято універсальну рамкову Конвенцію про право ненавігаційного використання міжнародних водотоків. Крім того, міжнародна практика врегулювання відповідних питань часто йде шляхом укладення між зацікавленими державами дво- чи багатосторонніх міжнародних угод або рамкових договорів.

Однак чи достатньо цих доказів певної зацікавленості міжнародної спільноти проблемами транскордонних водотоків, аби говорити про зародження чи становлення нової галузі міжнародного права? Чи можна назвати масив правил та звичаїв, які регулюють відповідні міждержавні відносини, структурованим комплексом міжнародно-правових норм, який має свої власні принципи і поділяється на інститути?

3. Міжнародне право це не хаотичний та випадковий набір різних за своєю природою елементів, це – складна цілісна система з власною структурою, для якої характерними є впорядкованість та взаємозв'язок правових спільностей, що її формують [1, С.218]. Однак таке твердження є єдиним, у чому вчені погоджуються один з одним і єдиним, яке вони не ставлять під сумнів, оскільки навіть у третьому тисячолітті питання принципів та критеріїв побудови системи міжнародного права залишається дискусійним.

У доктрині міжнародного права висловлюються різні погляди на поняття та сутність системи міжнародного права, на співвідношення системи та структури міжнародного права тощо. Частково це зумовлено стихійністю процесу утворення галузей та інститутів міжнародного права, частково – незавершеністю «структурної диференціації» міжнародного права, яка здійснюється шляхом його кодифікації та прогресивного розвитку [3, С.78-80]. Інтенсифікація процесів розвитку міждержавних відносин вимагала адекватного врегулювання, що зумовлювало появу нових масивів норм. Проте далеко не кожен масив норм і не відразу формує інститут або галузь міжнародного права.

На сьогодні в науці міжнародного права відсутній єдиний та загальноприйнятий підхід до розуміння критеріїв та принципів побудови системи міжнародного права, формування його галузей та інститутів. Кожен автор обґрунтовує свою власну точку зору. Тому цілком закономірним є те, що будь-яка наукова систематизація міжнародного права є суб'єктивною [3, С.74], а подекуди навіть малообґрунтованою [4, С.148].

4. Якщо загалом співставити основні фактори становлення галузі міжнародного права [2, С.223-224] та особливості розвитку норм міжнародного права, що регулюють питання міжнародних водотоків, то можна буде зробити такі висновки:

- а) вказаний комплекс норм має *специфічний предмет правового регулювання* - ненавігаційне використання міжнародних водних ресурсів;
- б) *основними специфічними принципами*, які визначають характер та подальший розвиток вказаного комплексу норм, можна назвати принцип справедливого та розумного використання транскордонних водотоків та принцип ненанесення значної шкоди тощо;
- в) поки єдиним *кодифікаційним актом*, прийнятим на основі вказаного комплексу норм, є Конвенція ООН про право ненавігаційного використання міжнародних водотоків 1997р., яка, проте, ще не вступила в силу;
- г) *можливість поділу вказаного комплексу норм на інститути* є досить сумнівною, хоча і не неможливою. При великому бажанні можна спробувати виділити інститут поверхневих вод та інститут підземних вод, інститут охорони водних ресурсів тощо. Однак такий підхід є не зовсім конструктивним.

Крім того, серед інших факторів становлення галузі міжнародного права вчені, зокрема, називають: (I) зацікавленість міжнародної спільноти у розвитку нової галузі права та (II) значні об'єми масиву міжнародно-правових норм.

При цьому, хоча активність міжнародних неурядових організацій у сфері врегулювання питань транскордонних водотоків, яку часто

приводять як доказ інтересу до проблеми міжнародних водотоків, є доволі суттєвою, необхідно пам'ятати, що всі акти таких організацій носять виключно рекомендаційний характер. Єдиним обов'язковим міжнародно-правовим актом, який засвідчує готовність міжнародної спільноти слідувати своїй проголошеній зацікавленості у подальшому врегулюванні відповідних питань транскордонних водних ресурсів, є рамкова конвенція, яка так і не вступила в силу, що також, певною мірою, є відповідним показником. Стосовно об'ємів масиву норм, то такий фактор не є абсолютним доказом, оскільки інколи за кількістю норм та правил регулювання інститути міжнародного права є значно більшими, ніж галузі міжнародного права [4, С.150].

Враховуючи все вищевикладене, можна відзначити, що загалом на сьогоденній момент як в західній науці міжнародного права, так і серед деяких вітчизняних науковців панує думка про існування нової галузі міжнародного права, що динамічно розвивається, - міжнародного водного права або права міжнародних водотоків [5, С.54-56]. Водночас, хоча комплекс норм, покликаних регулювати питання транскордонних водотоків, формально задовольняє більшість критеріїв та вимог виділення галузі в міжнародному праві, поки ще рано говорити про існування міжнародного водного права окремо від міжнародного права навколишнього середовища. І так буде продовжуватися до тих пір, поки для вирішення проблем міжнародних водних ресурсів держави використовуватимуть лише політичні важелі, нігілюючи при цьому дієвість норм міжнародного права.

Література:

1. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учеб для студентов юрид.фак. и вузов / И.И.Лукашук; Рос.акад.наук, Ин-т государства и права, Академ. Правовой ун-т. – Изд.3-е, перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 544с.
2. В.А.Василенко Основы теории международного права. – К.: Выща шк. Главное изд-во, 1988 – 288с.
3. Ушаков Н.А. Проблемы теории международного права. – М.: Наука, 1988. – 191с.
4. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред.В.Г.Буткевича. – К.:Либідь, 2002. – 608с.
5. Нуман Ража Международно-правовой режим международных водотоков ненавигационного использования: Дисс. ...канд.юрид. наук.12.00.11.Институт гос. и права им.В.М.Корецкого. – К., 2005г. – 204с.

**ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА
ДІЯЛЬНІСТЬ УСТАНОВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ
СИСТЕМИ**

Бринзанська Ольга Василівна

*аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН
України*

Статті 390-393 КК України встановлюють відповідальність за злочини, що посягають на діяльність кримінально-виконавчої системи. До них відносять: ухилення від відбування покарання у виді обмеження та позбавлення волі (ст. 390 КК України), злісна непокора вимогам адміністрації виправної установи (ст. 390 КК України), дії, що дезорганізують роботу виправних установ (ст. 392 КК України) та втеча з місця позбавлення волі (ст. 393 КК України). Зазначені діяння являють собою злочини, спрямовані на протидію встановленому порядку відбування покарання, є частиною пенітенціарної злочинності. Криминологічні аспекти злочинності в установах відбування покарання неодноразово розглядалися в працях українських вчених А. Б. Барчука, В. Батиргарєєвої, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, О. Г. Колба, М. М. Кулічука, В. І. Осадчого, , О. І. Плужник, Б. В. Романюка та ін. Проте, криминологічні аспекти злочинів, що передбачені ст. ст. 390-393 КК України, зокрема, причини та умови їх здійснення, не становили предмет окремих досліджень, хоча такі дослідження становлять висхідний етап розробки заходів профілактики даного виду пенітенціарних злочинів.

Слід зазначити, що значна частина дослідників, зокрема О. М. Джужа, В.В. Василевич, В. В. Голіна та ін., не розділяють причини та умови злочину, натомість застосовуючи термін „детермінанти злочину”.¹ На нашу думку, з цим не можна погодитись на тій підставі, що причинний зв'язок є способом взаємодії, за якого виникнення одного явища визначається іншим явищем, в той час як умови лише роблять можливим настання того чи іншого явища, в нашому випадку – здійснення злочинів передбачених ст.ст. 390-393 КК України.² В криминологічній літературі до причин та умов злочину відносять особливості особистих якостей та ціннісних орієнтацій особи, що вчинила злочин, а також специфіку зовнішніх обставин, у яких вона перебуває.³ Дану позицію поділяють деякі російські дослідники, зокрема А. Н. Волобуєв, А. Я. Марков, О. В. Старков, класифікуючи причини та умови здійснення злочинів проти діяльності кримінально-виконавчої системи на

зовнішні (організаційно-технічні) та внутрішні (психологічні).⁴ При цьому слід зазначити, що оскільки злочини проти кримінально-виконавчої системи є частиною усієї кількості злочинів, які вчиняються у пенітенціарних установах, то причини та умови їх вчинення мають спільний характер. Так, значна кількість дослідників, не розділяючи причин та умов злочинності у місцях позбавлення волі, відносять до них: 1) наявність у значної кількості засуджених тих чи інших психічних аномалій; 2) велика частка серед засуджених є раніше судимими і зберігає раніше набуті кримінальні мотивації; 3) невисокий освітній рівень переважної більшості засуджених; 4) емоційна нестійкість засудженої особи, пограничні стани особистості засудженого, інші форми дезадаптації, наслідком яких є агресивна поведінка засудженого; 5) конформізм, залежність від інших засуджених і водночас неможливість змінити оточуюче середовище; 6) зловживання з боку працівників установ відбування покарання, їх недбале ставлення до службових обов'язків, зокрема, невжиття заходів по ліквідації конфліктних ситуацій в середовищі засуджених, а також неслужбові взаємини засуджених та їх родичів з працівниками установ кримінально-виконавчої системи; 7) конфлікти серед засуджених; 8) недоліки роботи установ кримінально-виконавчої системи, зокрема технічні недоліки систем спостереження та забезпечення режиму тримання ув'язнених, недоліки в профілактичній роботі та оперативно-розшуковій діяльності заходів тощо.⁵ Крім цього, вагоме значення відіграє розповсюдженість у місцях відбування покарання кримінальної субкультури – форми маргінальної свідомості, проявом якої встановлення специфічних соціальних норм, що регламентують життя кримінальних співтовариств.⁶ Як справедливо наголошує В. Батиргарєєва, завдяки поширенню кримінального досвіду між засудженими, установа виконання покарання у виді позбавлення волі залишається „охоронницею традицій та інститутів злочинного світу”.⁷

Проте, між здійсненням пенітенціарного злочину та усіма переліченими чинниками є лише ймовірнісний зв'язок, адже „навіть найшкідливіший вплив на особу не обов'язково призводить до вчинення нею злочину”.⁸ На нашу думку слід звернути увагу на альтернативні теорії причинності злочину, зокрема, на теорію „комплексу сваволі та ілюзій”, фундатором якої є український вчений О. М. Костенко, та теорію морально-психологічних властивостей, запропоновану російським дослідником В. Г. Громовим. Теорія „комплексу сваволі та ілюзій” ґрунтується на визначенні злочину як порушення законів соціальної природи, за якими має існувати людина. Воля і свідомість людини, неузгоджені з цими законами, утворюють „комплекс сваволі та ілюзій”, який є джерелом соціального зла. Злочинність є найбільш небезпечною формою „комплексу сваволі та ілюзій”, а злочин – проявом уражених

сваволею та ілюзіями волі та свідомості людини.⁹ В. Г. Громов вважає причиною здійснення злочину наявність у особи злочинця негативних морально-психологічних властивостей та особистих якостей.¹⁰ Отже, спільним для обох теорій є те, що вони акцентують увагу на психологічних та моральних особливостях сприйняття світу особою, яка скоїла злочин. На нашу думку, висхідною точкою дослідження причин вчинення конкретного злочину має бути теорія „комплексу сваволі та ілюзій”, оскільки наявність у людини негативних морально-психологічних властивостей, що виявляється у здійсненні злочину є формою сваволі. Причиною скоєння злочинів, передбачених ст. ст. 390-393 КК України, є особливості волі та свідомості злочинця, що характеризуються протиприродною антисоціальною установкою. Зазначена антисоціальна установка спрямована на порушення загальноправового принципу справедливості, згідно якого особа повинна відповідати за свої діяння.¹¹ У такому випадку всі вище викладені чинники слід вважати умовами, що сприяють здійсненню пенітенціарних злочинів, зокрема злочинів, які посягають на діяльність установ кримінально-виконавчої системи. Виходячи з викладеного здійснення злочину має внутрішній – психологічний характер, в той час як умови вчинення злочину зумовлені зовнішніми чинниками. Що стосується пограничних станів особистості та інших форм дезадаптації, наслідком яких є емоційна нестійкість засудженої особи, то дані риси самі по собі не становлять ні причину, ні умову здійснення злочинного діяння, проте характеризують особу злочинця як ланку, яка пов’язує причину - явище, що спонукало злочин, і наслідок – злочинне діяння.¹²

Таким чином, злочини передбачених ст.ст. 391-393 КК України мають причину, спільну зі злочинами інших видів - „комплекс сваволі та ілюзій”, який виявляється у порушенні морального та правового принципу справедливості, що полягає у реалізації призначеного злочинцю покарання та здійсненні його мети – виправленні та ресоціалізації засудженого. Умовами злочинів проти діяльності установ кримінально-виконавчої системи слід вважати зовнішні чинники, які сприяють здійсненню діянь, що мають на меті ухилення від покарання та протидію порядку його відбування, зокрема, міжособистісні та групові конфлікти серед засуджених, поширеність кримінальної субкультури, недоліки роботи установ кримінально-виконавчої системи, в тому числі забезпечення режиму тримання ув’язнених, зловживання з боку працівників установ відбування покарання тощо. Одержані висновки мають значення для розробки профілактичних заходів пенітенціарної злочинності.

Література:

1. Курс кримінології: Особлива частина: Підручник: У 2 тт. / К. М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. - К.: Юрінком Інтер, 2001. т. 2 с. 225.
2. Міллер А. Що таке причини та умови злочинів. // Право України. – 2001 . -№ 5. – С. 34.
3. Кримінологія. Особлива частина. Навч. Посібник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман; за ред. І. М. Даньшина. – Харків.: Право. 1999. с. 90
4. Старков О. В. Криминопенология: Уч. пособие. М. : „ЭКЗАМЕН”. 2004.С. 222-224.
5. Курс кримінології: Особлива частина: Підручник: У 2 тт. / К. М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; За заг. ред. О.М. Джужи. - К.: Юрінком Інтер, 2001. т. 2 с. 153. Кримінологія. Особлива частина. Навч. Посібник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман; за ред. І. М. Даньшина. – Харків.: Право. 1999. с. 90
6. Криминология: приглашение к дискуссии: Монография /Авт. кол: А.В. Баляба, Э.В. Виленская, Э.А. Дидоренко, Б.Г. Розовский. – Луганск: РИОЛИВД, 2000. с. 68-77
7. Батиргареева В. Особливості детермінації рецидивної злочинності. // Право України. № 2. 2005 р. с. 63
8. Міллер А. Вказ праця. С. 35.
9. Костенко О. М. „Універсальна конституція” природи – натурософська основа нової наукової культури. www.experts.in.ua.
10. Орлов В.Н. О системе криминопенологии как науке и учебной дисциплине. www.science.ncstu.ru/articles/law/f06/16.pdf/file_download
11. Шрейдер Ю. А. Этика. Введение в предмет. – М.: «Текст». 1998. с.219.
12. Міллер А. Вказ праця. С. 36.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАЦІ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Григорян Інна Рачіківна

студентка факультету підготовки фахівців для кримінально-виконавчої системи України Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого

Заборона примусової праці – один із основним принципів демократії, закріплений в ст.8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Міжнародна Організація Праці визначає примусову працю як

виконання роботи під погрозою будь-якого покарання (наси́льницького впливу). Під нею розуміється така праця, на яку особа не погоджується вільно, а за невиконання якої наступають негативні наслідки. В той же час не вважається примусовою працею: військова служба в державі, а також праця, яка звичайно вимагається у зв'язку із відбуванням покарання за певні протиправні діяння особи.

Ст. 43 Конституції України (далі – КУ) проголошує право людини працювати. І саме це положення є основою для розуміння проблематики праці засуджених осіб. У ч.2 ст. 7 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) основи правового положення засуджених визначаються відповідно до ч.3 ст. 63 КУ, де сказано: „Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які *визначені законом і встановлені вироком суду*”.

Крім того, на виконання вимог ст. 43 КУ, ч.1 ст. 107 КВК передбачає право засуджених брати участь в трудовій діяльності. В той же час ст. 118 КВК, яка закріплює обов'язок засуджених працювати, зводить нанівець право, передбачене ст. 107 КВК.

Звернімося до Кримінального кодексу України (ККУ), він визначає позбавлення волі як один із видів покарання за вчинений злочин, яке полягає у ізоляції засудженого від суспільства. Саме по собі позбавлення волі як вид покарання не передбачає автоматичне примусове залучення осіб, до яких застосовується даний вид покарання, до праці.

На практиці має місце така ситуація, що під позбавленням волі розуміють не лише безпосередню ізоляцію особи від навколишнього середовища, але й певні інші обмеження, в тому числі й обов'язок працювати. Говорячи термінами логіки, вузькому за змістом поняттю надають значення більш широкого. Прихильники обов'язковості праці засуджених посилаються на європейські стандарти, а саме на положення про те, що не є примусовою праця особи, яка виконує її у зв'язку із призначенням покарання за кримінально-правові делікти. Але в даному випадку, на нашу думку, йдеться саме про ті види покарання, які невідворотно пов'язані із працею, наприклад виправні чи громадські роботи. Це саме не стосується покарання у вигляді позбавлення волі, так як ні в кримінальному законі, ні у вироках суду не має жодних посилань на обов'язок працювати. Більше того, лише ККУ може визначати зміст поняття позбавлення волі.

Якщо звернутися до коренів цієї проблеми, то вона, на наш погляд, полягає у закріпленні такої примусової праці на законодавчому рівні, як одного з елементів режиму. Насправді це положення технічно дублює радянське законодавство. Річ у тім, що в СРСР був проголошений на рівні Конституції обов'язок працювати. Тому не викликав сумнівів і протиріч той факт, що і особи, засуджені до позбавлення волі мали той же комплекс

прав та обов'язків, що й інші громадяни. На сьогоднішній день така вимога є незаконною.

Як вказує Степанюк А.Х., закріплення обов'язку осіб, позбавлених волі працювати в нормах КВК, що є процедурним нормативним актом, надає примусового характеру праці засудженим.

Зрозуміло, що КВК України – процедурний кодекс, тому не може суперечити ККУ. На нашу думку, цю колізію можна вирішити двома шляхами: або внести зміни в ККУ, а саме у переліку видів покарань внести замість „позбавлення волі” „позбавлення волі із залученням до праці”, або внести зміни до КВК про заборону примусової праці засуджених.

Говорячи про неможливість залучення осіб до примусової праці, все ж слід враховувати те, що ці особи повинні бути зайняті певними видами діяльності: навчанням чи роботою на власний вибір. Крім того положення про заборону примусової праці не стосується залучення осіб до роботи по благоустрою колонії, прилеглих територій і т.д.

Для порівняння, скажемо, що кримінально-виконавче законодавство сусідніх держав: Російської Федерації та Республіки Білорусь містять тотожні норми про те, що кожен засуджений до позбавлення волі зобов'язаний працювати в місцях позбавлення волі на роботах, котрі визначаються адміністрацією, яка повинна притягувати засуджених до тих видів робіт, що відповідають їх статі, віку, працездатності, стану здоров'я і по можливості спеціальності. Крім того в нормативно-правових актах РФ містяться вказівки про умови праці. За загальним правилом вони не повинні бути гіршими, ніж передбачені законодавчо для осіб, які не відбувають покарання. Також засудженим у РФ гарантується право на відпочинок у вигляді відпустки, передбачається навіть можливість надання *відпустки із правом виїзду* за межі кримінально-виконавчої установи для окремих категорій засуджених; аналогічна норма міститься в білоруському законодавстві, подібних прав українське законодавство не передбачає.

Однією із гарантій права на працю є можливість вирішення трудових спорів різними законними способами, включаючи *страйк*. КВК України це конституційне право засуджених обмежує, забороняючи вирішувати трудові конфлікти, припиняючи роботу. В той же час КУ не передбачає жодних положень стосовно випадків, коли може обмежуватись це право.

Як бачимо, з одного боку засуджені залишаються громадянами України і тому комплекс їх прав і свобод не може безпідставно звужуватись у порівнянні із закріпленими в Конституції. Але, з іншого боку, кримінально-виконавче законодавство все ж закріплює обов'язок засуджених працювати, визнаючи осіб, які відмовляються працювати „злісними порушниками режиму”. Таким чином, проблема праці осіб,

засуджених до позбавлення волі є дискусійною і невирішеною. Підсумовуючи вище вказане, варто відзначити те, що Україна в останні роки наголошує на тому, що вона – європейська держава. Це накладає певні обов'язки стосовно необхідності відповідати міжнародним стандартам та нормам, в тому числі стосовно заборони примусової праці її громадян, не залежно від їх правового статусу.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Гара Володимир Петрович

юридичний факультет Тернопільського національного економічного університету

Загальновизнано, що найважливіше національне багатство, від якого багато в чому залежить рівень розвитку, суспільства з цілому, - це ЗДОРОВ'Я населення.

Соціальні інтереси українських громадян щодо охорони здоров'я найбільш повно відображені в таких законодавчих актах:

- «Конституції України ((статті 9, 16, 49, 50,51,66);
- Основах законодавства про охорони здоров'я;
- законах України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя»; «Про охорону навколишнього середовища»

Конституційною базою законодавства України про охорону здоров'я є норми Конституції України. Ст. 49, що встановлює право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Суб'єктом цього права є будь-яка людина — громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, яка постійно або тимчасово перебуває на території нашої держави. Відповідно до Конституції це право забезпечено державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Особливе місце в цій системі посідають Основи законодавства України про охорону здоров'я, які ухвалила Верховна Рада 19 листопада 1992 р. Так, ст. 6 Основ, що служить для розвитку положень ст. 49 Конституції, деталізує і поглиблює розуміння змісту права на охорону здоров'я, ст. 7 визначає державні гарантії цього права, ст. 8 встановлює державний захист права на охорону здоров'я тощо. Норми Основ закріплюють найважливіші законодавчі положення, щодо правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я. Так, зважаючи на норми, викладені у статей 25 - 32 Основ, було ухвалено Закон України від 24 лютого 1994 р. "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення". Відповідно до норми, вміщеної в ст. 46 Основ, було ухвалено Закон України від 23 червня 1995 р. "Про донорство крові та її компонентів", Закон України від 16 липня 1999 р. "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини", норми якого відкорельовано з нормами ст. 47 Основ.

На розв'язання проблем охорони здоров'я спрямовані також численні акти законодавства щодо захисту прав споживачів, про охорону праці,

надання послуг з охорони здоров'я, продаж лікарських засобів, діяльність неприбуткових організацій, надання благодійної допомоги тощо.

Поряд із законодавчими актами, що регулюють відносини в галузі охорони здоров'я, кількість яких нині перевищує двох сотень, до складу законодавства про охорону здоров'я входить значна кількість підзаконних нормативних актів, що поглиблюють і доповнюють відповідні законодавчі положення. Серед них на першому місці укази Президента України (для прикладу можна назвати Указ Президента України "Про програму "Здоров'я літніх людей" від 10 грудня 1997 р. №1347, Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо поліпшення медичної допомоги населенню України" від 8 серпня 2000 р. № 963 Указ Президента України "Про заходи щодо ефективної боротьби з небезпечними інфекційними хворобами" від 18 січня 2006 р., Указ Президента України "Про Національну раду з питань охорони здоров'я населення" від 2006 р.).

Кабінет Міністрів України постановою від 10 січня 2002 р. № 14 затвердив Міжгалузеву комплексну програму "Здоров'я нації" на 2002 - 2011 р., що визначає ключові проблеми охорони здоров'я населення.

Проте чинне законодавство про охорону здоров'я, перебуваючи на активній стадії свого розвитку, звичайно ж, ще не становить завершеної системи. Очевидно, що в ньому є безліч недоліків, суперечностей і прогалин, однак слід зауважити, що в процесі активної законотворчої діяльності вони усуваються, застарілі положення законодавства змінюють нові норми.

Література:

1. Буздуган Я.М. Організаційно-правові засади функціонування фінансів галузі охорони здоров'я в Україні за останні роки // Наукові записки. – ТНЕУ. Серія: Економіка. – 2004. - №16.

2. Буздуган Я.М. Роль благодійних організацій у вирішенні соціальних проблем суспільства // Наукові записки. – ТНЕУ. Серія: Економіка. – 2002. - №12.

3. Гладун З.С. Заклад охорони здоров'я: основи правового статусу. – Київ, 2006.

4. Юрій С.І., Дем'янишин В.Г., Буздуган Я. М. Антологія бюджетного механізму. – Тернопіль, 2001.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС УКРАЇНИ

Касараба Юрій Ярославович

*науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС
України*

Посилення інтеграційних процесів у світовому співтоваристві гостро поставило проблему інтеграції та реформування силових структур, у тому числі органів внутрішніх справ. Необхідність створення єдиних міжнародних стандартів діяльності поліції на європейському рівні зумовлена зростанням транснаціональної злочинності, великими темпами міграції населення в Європі, суттєвими відмінностями в національних системах підготовки поліцейських кадрів, а також проблемою дотримання прав людини в діяльності поліції.

Усі держави пов'язані між собою міжнародним правом і права людини в кожній з них захищаються національним законодавством, яким керуються в своїй діяльності органи внутрішніх справ. Міра реалізації прав людини в державі багато в чому залежить від неухильного дотримання та виконання законів її громадянами. Серед правоохоронних органів України важливе місце належить органам внутрішніх справ.

У світовій практиці розроблено велику кількість нормативно-правових актів, які регламентують поліцейську діяльність у контексті захисту прав людини, недопущення зловживання силою, використання тортур, заборони актів корупції. Зокрема, слід виділити наступні: Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, Міжнародні стандарти юридичного забезпечення прав і свобод людини, Європейський кодекс поліцейської етики, Декларацію про поліцію. Дія цих актів спрямована на забезпечення сумлінного виконання посадовими особами покладених на них законом обов'язків, повагу та захист до людської гідності, прав і свобод людини.

Значна частина описаних стандартів діяльності правоохоронних органів полягає в їх реагуванні на різноманітні ситуації. Саме міжнародні акти і визначають основні засади та межі дії поліції, чого не має в українському законодавстві. В даний час багато європейських країн реорганізують свої поліцейські системи з метою розвитку і закріплення демократичних цінностей, ефективного забезпечення дотримання прав і свобод в діяльності правоохоронних органів [1].

Через призму дії міжнародно-правових актів, що регулюють діяльність правоохоронних органів в сфері забезпечення прав людини викреслюються суттєві прогалини в забезпеченні останніх в Україні.

Аналізуючи міжнародно-правові акти, що торкаються діяльності поліції, а саме підготовки поліцейських кадрів, етичної поведінки поліцейських, співробітництво у правоохоронній сфері, слід звернути увагу і на вітчизняні законодавчі акти, що регулюють етичну поведінку міліції. Наприклад, у Законі України «Про міліцію» не має безпосередньої норми, яка б регламентувала етику поведінки міліції, але опосередковано така поведінка закріплюється в окремих статтях закону. Зокрема, етична поведінка працівників міліції проявляється у її завданнях та принципах діяльності. У вищезгаданому законі можна простежити етичну поведінку міліції, яка проявляється у забезпеченні особистої безпеки громадян, участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, повага до особи, взаємодія з населенням, громадськими організаціями. У частині 2 статті 5 цього Закону, закріплено положення про те, що міліція поважа гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення, захищає права людини незалежно від її соціального походження, майнового та іншого стану, расової та національної належності тощо[2].

Натомість у Законі України «Про державну службу» етиці поведінки державних службовців приділяється значна увага. На це у даному законі відведено окрему норму, а саме статтю 5 «Етика поведінки державного службовця». У ній законодавець зобов'язує державного службовця сумлінно виконувати свої службові обов'язки, шанобливо ставитися до громадян, керівників і співробітників, дотримуватися високої культури спілкування, не допускати дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам державної служби чи негативно вплинути на репутацію державного службовця. Також на відміну від Закону України «Про міліцію», спектр принципів діяльності державних службовців передбачених у Законі України «Про державну службу» набагато ширший. Зокрема, відмінними принципами є служіння народу України, пріоритет прав людини і громадянина, професіоналізм, компетентність, ініціативність, чесність, відданість справі, персональна відповідальність за виконання службових обов'язків і дисципліна[3].

Існуюча в Україні система органів державного управління залишається в цілому неефективною, вона еkleктично поєднує, як інститути, що дісталися у спадок від радянської доби, так і нові інститути, що сформувалися у період незалежної України. Зокрема, і в ОВС залишається незмінною система управління, яка, певною мірою, перешкоджає міліції здійснювати дотримання прав і свобод громадян під час виконання службових обов'язків.

Розбудова державності України має супроводжуватися відповідним розвитком, удосконаленням державної служби, до якої і відноситься служба в органах внутрішніх справ, базується на базових принципах

верховенства Конституції і законів України, пріоритету прав і свобод людини та громадянина, патріотизму, професіоналізму і компетентності.

Метою реформування системи управління є поетапне створення такої системи, що забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої, європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства в оцінці права треба спиратися на нове ставлення до місця і ролі держави у громадянському суспільстві. Конституція України у ст.3 проголошує головним обов'язком держави утвердження й забезпечення прав і свобод людини, а також встановлює принцип, згідно з яким саме ці права і свободи та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а вона відповідає перед людиною за свою діяльність. Ця конституційна формула означає підпорядкованість усіх державних і правових інститутів суспільства потребам реалізації та захисту прав людини, їх пріоритетність перед іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави [4].

Отже, метою запровадження стандартів має стати саме закріплення таких форм і напрямків діяльності органів виконавчої влади, їх посадових осіб, які б забезпечували функціонування різних суспільних відносин у сфері державного управління на засадах непорушності конституційних прав і свобод людини й громадянина. Такий правовий стандарт взаємовідносин органів виконавчої влади громадян повинен виходити зі статусу людини як суб'єкта, перед яким виконавча влада відповідальна за свою діяльність.

Правильність і перспективність подібного підходу підтверджується, зокрема, практикою світового співтовариства, а саме положеннями міжнародно-правових актів. Вони не суперечать меті й принципам діяльності будь-якої демократичної держави. Саме тому органи виконавчої влади повинні зважати не лише на статус громадянина, закріплений у національному законодавстві, а й на відповідні міжнародно-правові акти. Певна річ, їх сприйняття і гарантування у національному законодавстві повинні відбуватися з урахуванням реальних, насамперед економічних можливостей.

Якість роботи міліції великою мірою залежить від правового врегулювання її діяльності. Для того, щоб остання була більш результативнішою та ефективнішою необхідно детально регламентувати її за допомогою аналізу міжнародних актів, в яких закріплена діяльність правоохоронних органів та перейняти сучасний досвід шляхом імплементації його в українське законодавство.

Останніми роками на міждержавному рівні спостерігається значне збільшення міжнародно-правових документів, що охоплюють сферу діяльності правоохоронних органів, але застосування цих норм на практиці у нашій країні залишає бажати кращого.

На теоретичну розробку цих проблем, в числі інших повинні бути спрямовані й основні сили науковців, які покликані теоретично забезпечити процес побудови правової держави в Україні.

Література:

1. Кириченко І.Г., Кондратьєв Я.Ю., Римаренко Ю.І. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку. Документально-джерелознавчий довідник. – К.: Ін-юре, 2002. – 124 с.
2. Закон України “Про міліцію”. (За станом на 01.12.2004 р.). – Харків: ПП “ІГВІНІ”, 2005. – 31 с.
3. Закон України “Про державну службу”: Прийнятий 16 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – ст.141.

ЗМІСТ

Частина I

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

Автухов Костянтин Анатолійович ПОЛІТИЧНОГО ВІДЧУЖЕННЯ (ДЕЯКІ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ).....3

Грубінко Андрій Васильович, Бураковський В. “УЛОЖЕННАЯ КОМИССИЯ” В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕФОРМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (ДРУГА ПОЛ. ХVІІІ СТ.).....4

Сворак Степан Дмитрович ДАВНЬОРУСЬКІ МІСТА У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНИЦЬКОГО УСТРОЮ КИЇВСЬКОЇ РУСІ.....10

Конституційне право. Міжнародне право

Борова Юлія Володимирівна ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....13

Мельник Оксана Зіновіївна МІЖНАРОДНЕ ВОДНЕ ПРАВО ЧИ ПИТАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ВОДОТОКІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....15

Мельничук Світлана Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В ГІРСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ УКРАЇНИ.....19

Наливайко Лариса Романівна СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ І СИСТЕМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕФОРМ.....21

Кримінальне право. Кримінальний процес. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право

Бринзанська Ольга Василівна ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ДІЯЛЬНІСТЬ УСТАНОВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ.....24

Григорян Інна Рачіківна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАЦІ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....27

Калюга Каріна Вікторівна ПОМИЛКИ, ЯКІ НЕ ПОВИННІ ДОПУСКАТИСЯ ПРИ ОГЛЯДІ МІСЦЯ ПОДІЇ.....30

Кириченко Ігор Вікторович КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ ОБІГУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ТА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ.....32

Лапкін Андрій Васильович ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТЕРПІЛОГО ПРАВОВОЮ ДОПОМОГОЮ36

Мареев Василь Вікторович НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРАВОВОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ СОВЕРШАЕМЫХ В СФЕРЕ МЕДИЦИНСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....38

Чабайовський Тарас Васильович ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЖИТЛА.....42

Адміністративне право. Митне та податкове право

Гара Володимир Петрович ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....47

Касараба Юрій Ярославович ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС УКРАЇНИ49

Олефіренко Ельвіра Олексіївна ПОНЯТТЯ, ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПОРЯДОК ВИРІШЕННЯ СПОРІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ52

Покатаєва Ольга Вікторівна УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НЕДЕРЖАВНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ.....56

Серкін Костянтин Юрійович ПРИЧИНИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....58

Частина II

Екологічне право. Земельне право. Аграрне право

<i>Ковтун Олена Миколаївна</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД.....	3
<i>Козут Наталя Дмитрівна</i> ПРИВАТИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК САДІВНИЦЬКИМИ ТОВАРИСТВАМИ.....	6
<i>Меженська Світлана Іванівна, Волкова Галина Іванівна</i> ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ ПІД КУТОМ ЗОРУ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	9
<i>Печуляк Віталій Петрович</i> НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІСОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ.....	12

Цивільне та сімейне право. Цивільний процес. Комерційне право. Міжнародне приватне право

<i>Андрійчук Оксана Василівна</i> СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СТРОКІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....	14
<i>Зверева Елена Владимировна</i> ПРАВО ПОТРЕБИТЕЛЯ НА ПРОСВЕЩЕНИЕ.....	18
<i>Лукомська Олеся Василівна</i> СПОСОБИ ПЕРЕХОДУ ПРАВ ЗА ІПОТЕЧНИМИ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ.....	22
<i>Мухамедова Ельміра Енверівна</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ.....	25
<i>Письменна Олена Пилипівна</i> ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ.....	30
<i>Стахира Людмила Михайлівна</i> ПРАВОВА ПРИРОДА ФРАНЧАЙЗИНГУ.....	33

<i>Цибульська Ольга Юріївна</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАПОВІДАЛЬНОГО ВІДКАЗУ	37
--	----

Господарське право. Господарський процес

<i>Грудницькая Светлана Николаевна</i> ЗНАЧЕНИЕ ПУБЛИЧНЫХ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА.....	41
--	----

<i>Журавський Вадим Володимирович</i> ЩОДО ІСТОТНИХ УМОВ КОНЦЕСІЙНОГО ДОГОВОРУ	42
--	----

Трудове право та право соціального забезпечення

<i>Буренко Анна Юріївна</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА ПРОЕКТОМ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	45
---	----

Фінансове право. Банківське право

<i>Васнецова Яна Валеріївна</i> МІСЦЕ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ.....	47
---	----

<i>Єна Ольга Олександрівна</i> ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ ПРИРОДУ ВАЛЮТНОЇ ОПЕРАЦІЇ.....	49
--	----

<i>Монаєнко Антон Олексійович</i> ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ.....	51
--	----

<i>Чвалюк Андрій Миколайович</i> ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	53
--	----

Підписано до друку 12.12.2007
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 45 прим.

Віддруковано ТОВ "Гал-друк",
м.Тернопіль, вул. Гайова 8
Зам. № 16-12/12/07